

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

**This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

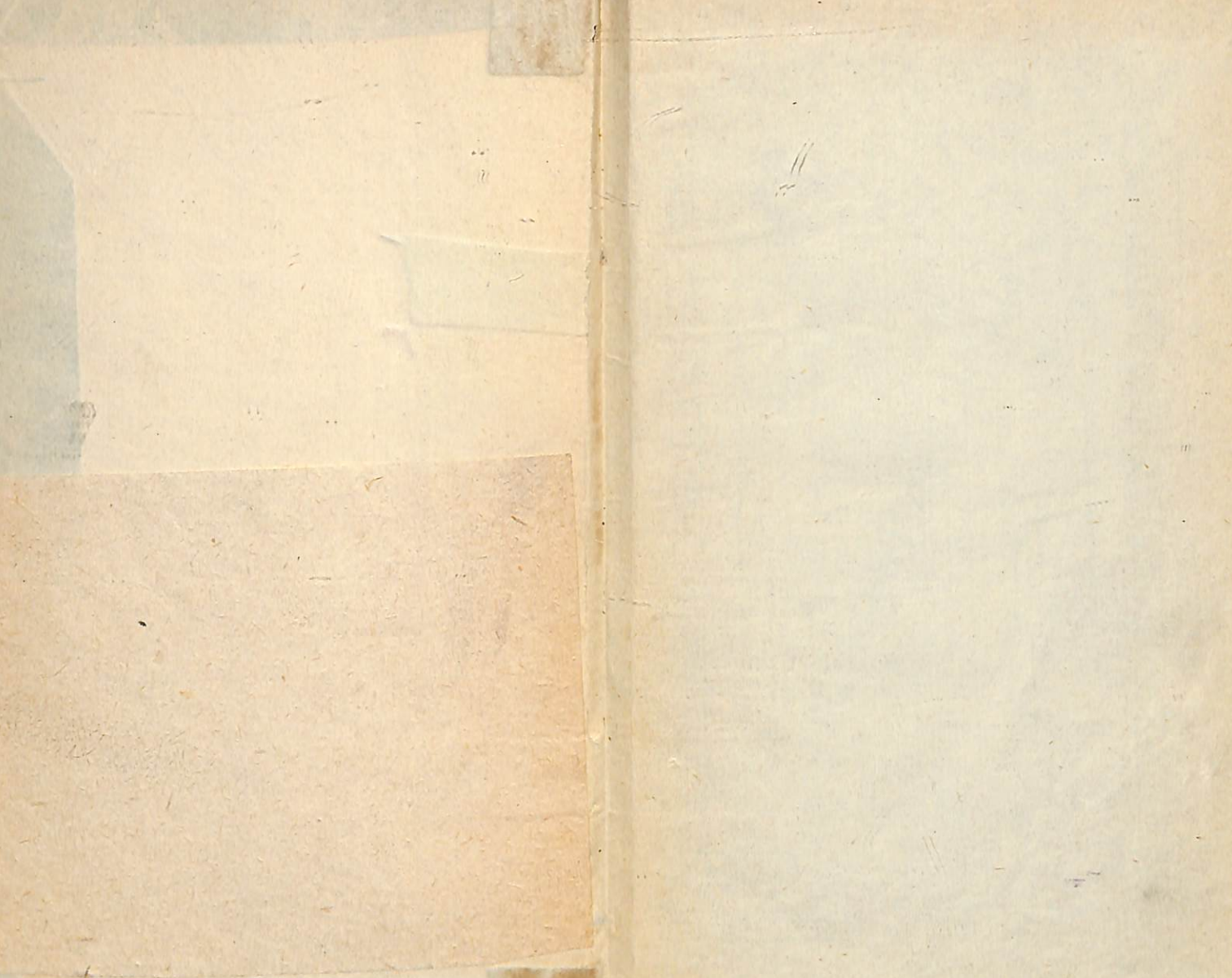
Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

Sho. N. 11/11/11

Sho. N. 11/11/11

ԲԱՆԱՍՏԵՂ ԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

✓ 09 87
113 APR 2011

Ի լոյս ընծայեց Չարմայր Տէր-Դարբանցը

891 59
S-337 6979
6979

ԿԱՍՍԱՐ ՏԵՐ-ԴԱԻԹԵԱՆՅ

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

1001
4091

Թ Ի Յ Լ Ի Ս

Տպար. Վրաց Հրատ. Ընկ. || Тип. Груз. Изд. Т—ва.
Большая Ванская ул.
1903

1000 00. 2013

58322

1111

Дозволено ценаурою. Тифлисъ, 4 февраля 1903 года.

Նուէր սիրալիբ եղբօրս

Զարմայր Տէր-Բաղդասարեան

Տ Է Ր - Դ Ա Ի Թ Ե Ա Ն Ց Ի Ն

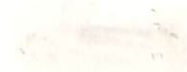
187 189 220

187 189 220

187 189 220

187 189 220

Կամսար Տէր-Պապեանց

Երբ որ հիւանդ սրտիս դարդը
Դէմքիս վերայ երեւայ,
Դու մի վախիր, այ իմ հոգեակ,
Թէ ես արդէն վաղ մեռայ:

Երբ որ տեսնես մաշուած կուրծքս
Եւ սե աչքումս արտասուք,
Դու մի ցաւիր, այ իմ հոգեակ,
Եւ մի անիր լաց ու սուգ:

Երբ որ տեսնես ինձ շղթայած՝
Բանտարկում են, մի հոգա,
Ես կը ջարդեմ շղթաները,
Յանկարծ տեսնես դուրս եկայ:

Երբ որ տեսնես ես թռչում եմ
Այն ամպերից էլ վերև,
Իմացիր որ ես գնում եմ
Բերելու ձեզ լոյս արև:

Երբ որ տեսնես փոքրիկ առուն
Դրսից ծածկված սառուցով,
Իմացիր որ նա կանգնած չէ,
Նրա շուրջ կ'երթայ ծով:

Երբ որ տեսնես հոգիս հանդարտ,
Սառած սրտումս սև արիւն,
Իմացիր որ ունեմ ես դարդ,
Քեզ օրինակ այդ առուն:

Եր որ տեսնես Դերէտ գետում ¹⁾
Ալիքները շուտ կորան.
Իմացիր որ այդպէս և մենք
Շուտով կ'իջնենք գերեզման:

Երբ իմանաս, որ իմ դէմը
Խորհուրդ կ'անեն, վնաս տան,
Ինձ մի հարցնիր ցաւիս պատճառը,
Դորա ունեն ապաստան:

1) Օձուն և Սանահին գիւղերի մօտ:

Երբ որ տեսնես իմ երեսից
Վիշա ու մորմոր հեռացան,
Իմացիր որ մտան նորա
Իմ հոգու լուռ գերեզման ¹⁾:

1867 թ. Քէլա:

ՊԱՆԴԻՏԻ ԵՐԳ

Ըստ եղանակին Սիրեկան քեզ համար,
մ'անբաղդ, թշուառ կեանք,
Մընացիր օտար.
Գիշերն քուն չ'ունեմ,
Ցերեկն էլ դադար:

Թէ մի ժամ ուրախ եմ,
Տասը ժամ տխուր.
Ոսկեայ օրերս
Անցնում են 'ի զուր:

1) Լօրդ Քայրօն:

Անցնում են, ախ, 'ի զուր
երջանիկ օրերս.

Օտարութեան մէջ
Թուլացան ոտներս:

Մի՛թէ ես կարող եմ
Սիրել այն դաշտեր,
Որի հողի մէջ չեն
Թաղված իմ պապեր:

Եւ որի մանուկներն
Խորթ են ինձ համար,
Խորթ է և լեզուն,
Մարդիկն էլ օտար:

Իմ երկրի սառ ջուրը
Քաղցր է ինձ համար
Քան օտար երկրի
Մեղրն ու շաքար:

Իմ երկրի նմանըն
Չ'կայ մի աշխարհ,
Որ իմ ցաւերին
Գտնէր մի դեղ, ճար:

Ինձ համար ողջ մէկ է
Ամառն ու ձմեռ.

Օտարութիւնը
Թոյն է մահաբեր:

Ո՛վ գթած Ստեղծող,
Լեր ինձ օգնական,
Որ ես Քեզ փառք տամ
Այժմ և յաւիտեան:

1867 թ. Քէլա.

Հ Ա Ր Բ Ո Ղ Ի Կ Տ Ա Կ Ը

(Փոխադրութիւն)

Ընկերք, մաշուելով պօղազրայից,
Շուտ կը հեռանամ ես ձեզանից.
Կարճ միջոցում լինելով մեռած՝
Չէք տեսնիլ ինձ այսպէս հարբած: (2 ան-
Ս,յն գինետան մէջ ինձ թաղեցէք, գամ):
Ուր ամենից շատ հարբում էի,
Այնտեղ գերեզման պատրաստեցէք,
Որ տակառի տակ ես պարկէի:

Ոտներս դէպի պատն արէք,
 Իսկ գլուխս դէպի ծորակը,
 Որ երկու ձեռքով բռնէի ես,
 Հացօղիով լիք մեծ բաժակը:
 Ինձ հին տկի մէջ, պատանի տեղ,
 Լաւ փաթաթեցէք, կուպր քսեցէք,
 Եւ յորպէս մեղքիս թողութեան գեղ,
 Կէս թունկի գինի բերանս ածէք:
 Անձէս թաղեցէք, չածէք զանգակ,
 Ի սէր Ասածոյ, թաղմանս ժամանակ.
 Բաժակ զարկէք դորս փոխանակ,
 Գինով թրջեցէք հարբողիս գիակ:
 Դամբանական դուք չըզրէք բառ,
 Որքան ապրելուս, վարքիս համար:
 Միայն ասել հինգ բառ մեծատառ.
 Սա էր արբեցող սաստիկ թշուառ:
 Բայց դեռ քանի որ ես չեմ մեռել,
 Բերէք խմեմ կէս թունկի գինի,
 Հոգեհանս գինու ռուսբի կարծելով,
 Գուցէ ձեռք չըտայ, երբ հարբած տեսնի:

1868 թ. Քէլաւ.

ԳԱՐՆԱՆ ԵՐԵԿՈՅԵԱՆ ԱՐՇԱԼՈՅԱԸ

(Փոխադրութիւն)

Թռիւր շուտով, ս՛կ երեկոյ,
 Այս մեր խաղաղ դաշտերում,
 Ուր օրիորդք ծաղիկներինց
 Դափնիններ են յօրինում:
 Ով արշալոյս երեկոյեան,
 Քեզ երգում ենք մենք նոր երգ,
 Քաջ գիտելով, որ կընդունէք,
 Այս մեր անկեղծ պարզ նուէրք:

Ահա, արդէն հովիտներում
 Գիշերային ժամըն հասաւ.
 Բաղմագարեան կաղնու գլխին
 Վերջին լոյսը չըբացաւ:

Ո՛հ, ոնց խաղաղ է ամեն տեղ,
 Օդը ինչպէս հովացաւ,
 Եւ մերձակայ անտառումը
 Սոխակն երգել սկսաւ:

1868 թ. Թէլաւ.

ԼՈՒՍՍԻՈՐ ԳԻՇԵՐ

Ըստ եղանակին՝
 „Հայոց աղջիկներ“.

Ինչո՞ւ այսչափ բեզ, լուսաւոր գիշեր,
 Վառուած սիրում եմ հոգուցս առաւել.
 Ինչո՞ւ քեզանում պօլէտն երկնածին,
 Զարկում է իրան ոսկեայ քնարին:

Եւ ինչո՞ւ համար եմ սիրում ես բեզ,
 Այ, դու իմ խաղաղ գիշեր պարզերես,
 Երբ դու, ոչ թէ ինձ, այլ ուրիշներուն
 Պարգևում ես միշտ հանգիստ, անուշ քուն:

Իմ ինչիս են պէտք քո լուսինն, ասողեր,
 Քո հորիզոնը ու թուխ թուխ ամպեր.
 Ինչո՞ւ ես սիրեմ քո լոյսդ պայծառ,
 Երբ իմ օրերս անցնում են խաւար:

Ոչ մի բան այնքան մութ չէ աշխարհում,
 Որքան հոգեկան գիշերն է լինում,
 Ոչ մի բան այնքան չի տանջում մարդուն,
 Որքան տանջում է գիշերն անքուն:

Իմ ինչիս է պէտք քո գիշերային
 Խոր լուսթիւնը երկրի երեսին.
 Երբ ես ծանրացած անթիւ հոգսերով՝
 Մտքով տանջուում եմ հազար վէրքերով:

Գիշեր, ես ինչո՞ւ սիրեմ քո լուսթիւն,
 Մ'իթէ նա կըտայ ինձ հանգստութիւն.
 Մ'իթէ կարող է ինձ մխիթարել
 Եւ աչացս դառն արցունքը սրբել:

Ինքս էլ չը գիտեմ, լուսաւոր գիշեր,
 Թէ ինչո՞ւ այսչափ ես սիրում եմ քեզ.
 Ինքս էլ չը գիտեմ թէ ինչո՞ւ քեզնից
 Զեմ կարողանում անջատուել շուտ ես:

Ինքս էլ չը գիտեմ, լուսաւոր գիշեր,
 Թէ ինչո՞ւ այսչափ ես սիրում եմ քեզ.

Գուցէ հենց այս է դորա պատճառը,
Որ շատ հեռու եմ իմ հանգիստ բաղդէս:

1872 թ. Ստաւրապօլ. (Կովկասում).

ՄԱՆԿԱԿԱՆ ԱՂՕԹՔ

Տէր, ես մանուկ եմ առկար,
Հոգևով ծարաւ գիտութեան.
Պարգեւիր Դու, ով մեր Հայր,
Շնորհք և միտք հայ մանկան:
Առաքիր ինձ, Տէր Յիսուս,
Սէր՝ իմ լեզուն լաւ սորուել.
Ծանկայ թօթով իմ լեզուս
Քեզ այդ լեզուով աղօթել:
Իմ այդ լեզուով մայրենի
Շատ են գրած Քո գործեր.
Ուրեմն լեր ինձ հովանի
Որ կարգամ այդ սուրբ գրքեր:

1873 թ. Ստաւրապօլ.

Ե Ր Գ

Հատ եղանակին՝

„Какъ у нашихъ у воротъ...“

հա՛, մեր տան առաջին
Զրով լիքը մի լիճ կայ.
Տրա լի լա, տրա լի լա,
Զրով լիքը մի լիճ կայ:
Փեսայացուն ձին բերեց՝
Մեր դրան մօտ ջուր տուեց:
Տրա լի լա, տրա լի լա,
Մեր դրան մօտ ջուր տուեց:
Փայտից կապեց իր ձիուն.
Խնդրեց աղջկան սիրուն:
Տրա լի լա, տրա լի լա,
Խնդրեց աղջկան սիրուն.

«Միրուն աղջիկ, իմ հոգի,
Խնդրեմ նժոյգ ձիս պահի:

Տրա լի լա, տրա լի լա,
Խնդրեմ նժոյգ ձիս պահի:
Խնդրեմ նժոյգ ձիս պահի,
Նժոյգս հազարներ արժի:

Տրա լի լա, տրա լի լա,
Նժոյգս հազարներ արժի:
Որ չը պօկի իր սանձը,
Որ չը կօտրի իւր թամբը:

Տրա լի լա, տրա լի լա,
Որ չը կօտրի իւր թամբը»:

1873 թ. Ստաւրապօլ.

ՄԱՍԿՈՂՈՒԹԵԱՄԲ «Не уѣзжай, голубчикъ мой».

Մի հեռանալ, մի գնալ հեռու
Քո աշխարհից, ա՛յ իմ սիրեկան,
Այնտեղ չար մարդիկ, կասեն, խիտ շատ կան.
Նօքա կաշխատեն քեզ մլտասերու,
Մի հեռանալ, մի գնալ հեռու:

Դու էիր իմ յոյսս և իմ կենսատու,
Ինչո՞ւ գցեցիր վառ կրակում ինձ դու.
Ես միշտ կը մնամ քեզ խոնարհ հըլու,
Իսկ դու ինձանից գնում ես հեռու.
Ազաչում եմ քեզ մի գնալ հեռու:

Օտարուհիքը սիրել չը գիտեն,
Նոցա սէրն է միայն ըսպէական,
Հաւատացիր ինձ, աղնիւ սիրեկան,
Միրոյ արցունքով քեզ թանալ չեն,
Մի հեռանալ, մի գնալ աստէն:

Օտարուհիքը քեզ կը խաբեն,
Բայց սրտով իսկի չեն սիրիլ նօքա.
Կը թունաւորեն օրերդ ոսկեայ
Եւ քեզ միշտ անհանգիստ կանեն.
Մի հեռանալ, մի գնալ աստէն:

Ես քեզ այստեղ, սրտիս խօրքէն,
Կերգեմ սուրբ սիրոյ գովասանութիւն,
Որ դու ես միակ կեանքս ու խնդութիւն,
Եւ առանց քեզ օրերս դառն են.
Մի հեռանալ, սիրեկան ջան, մի գնալ աստէն:

1873 թ. Ստաւրապօլ.

(Փոխադրութիւն)

Աղօթք արւ, անմեղ մանուկ,
 Քեզ պահպանող Աստրծուն,
 Որ խնամում է հանապազորդ
 Քեզապիսի աստղերուն:

Քո արցունքի կաթիլները
 Նա համրում է լուռ ու ճիշտ.
 Քեզ պատրաստ է պատասխանել
 Ամենայն տեղ այժմ և միշտ:

Քո պահպան հրեշտակը
 Գուցէ բռնած մի անօթ,
 Կը ժողովի ըս արցունքը,
 Քեզ լինելով լաւ ծանօթ:

Եւ կը տանի զէպի բարձր,
 Այն աստղերից էլ վերև.
 Քո Արարչի գահի մօտը,
 Որ նա ըեզ տայ մեծ պարգև:

Աղօթք արւ, անմեղ մանուկ,
 Պատերազմիր կեանքիդ հետ՝
 Եւ Աստուած տայ ըեզ շատ օրեր,
 Որ դու լինիս օգտաւէտ:

1875 թ. Սդնախ.

(Փոխադրութիւն)

Լուսթիւնը խոր գիշերի
 Շուտով տիրեց ամեն տեղ,
 Եւ երկինքը շուտով վառեց
 Իւր բոլորակ լոյս կանթեղ:

Իսկ ցերեկը աղմուկալի
 Լուեց, մտաւ ի խոր քուն.
 Բին,
 Եւ երկինքը ծածկեց երկ-
 Կարծես ոչ ոք չէ արթուն:

Քաղցր բնած ծաղիկները
 Գլուխ գլխի են դրել.
 Եւ հինօրեայ կաղնիները
 Քչփչոց են սկսել:

Կանաչ, դադրած տերևներով
 Միմեանց նշան են տալիս.
 Եւ պատմում են նորա միմեանց
 Ունայնութիւնն աշխարհիս:

Ափսոս, շատ ուշ վրայ հասաւ
 Կէս գիշերը այդ օրը.
 Հասաւ ժամը մեռելների,
 Երբ դուրս կը գան բոլորը:

Դուրս կը գան մութ գերեզմանից,
 Կը թափառեն խըմբերով.
 Կախարդներն էլ դուրս կը թռչեն
 Անշունչ մարմնից սև շորով:

Երկրի վրայ այդ ժամանակ
 Տեսիլները, դեերը
 Թափառում են, տարածելով
 Իրանց օդի թևերը:

Աղօթատէր մարդկանց աչքին
 Մարմինները օդային
 Երևալով կէս գիշերին,
 Վախեցնում են ամենքին:

Իսկ գողերը շուտ գնում են
 Գերեզմաններ փորելու,
 Հողի միջից դեռ նոր թաղած
 Հանգուցեալին հանելու:

Բայց ո՛ւմ վսեմ և համարձակ
 Քայլերի ձայնն է գալիս,

Խաղաղ փողոցների մէջը,
 Սարսափեցնում ամենքին:

Դա կամ դե է, մութը բնից
 Դուրս է եկել մանգալու,
 Կա՛մ աւազակ, սուրը ձեռքին:
 Կերթայ արիւն թափելու:

Ո՛չ, ո՛չ, դուք շատ սխալում էք,
 Դա երգիչ է սիրահար,
 Սրտի սէրը ցանկայ յայտնել
 Սիրեկանին անպատճառ:

Այդ փողոցի իսկ ծայրումը
 Գտնում էր մի մեծ տուն,
 Որի մէջը բնակում էր
 Սիրեկանը իւր սիրուն:

Սիրահարուած մեր երգիչը
 Կանգնեց այդ տան առաջին,
 Ուր փայլում էր մի փոքր լոյս
 Լուսամուտի հենց միջին:

Վարագոյրը թողնուած էր
 Լուսամտի քամակին,
 Ուր մի թեթև շողք էր ընկած,
 Դա էր նորա սիրած կին:

Շատ ժամանակ երգեց, տանջուեց
 Սաստիկ սիրոյ բորբոքից:
 Շատ սպասեց, բայց չ'ստացաւ
 Մի կտոր նամակ ոչ ոքից:

«Ո՛հ, սառնասիրտ իմ սիրեկան,
 Դու չը գիտես ի՞նչ է սէր.
 Մինչ ցերբ մաշուեմ, ասաց երգիչն,
 Երբ խիղճ ու գուլթ չ'ունիս դեռ:»

Ո՛հ, չեմ կարող ապրել երկար.
 Կը գրկեմ շուտ սև ցուրտ հող,
 Զախջախելով սիրտս և ընար.
 «Խեղագար է», ասեն թող:

Երկու շաբաթ չը լրացած՝
 Գեղեցկուհիք վախեցան,
 Լուսամուտի տակին սառած
 Երբ որ դիակ մի գտան:

Եւ այն օրից մինչև ցայսօր
 Փողոցները խաղաղ են,
 Ինչպէս մեռած՝ ոչ ձայն հնչի,
 Եւ ոչ շարժի ոչ մէկ զէն:

Գիտէ՞ք արդե՞ք, ո՞ւմ դիակն էր
 Ընկած այն մեծ տան տակին,

Որին գտաւ անշունչ, մեռած
 Երան սիրած անգուլթ կին:

15 սեպտ. 1876 թ. ՉՍդնակ.

ՃՈՐՏՈՒԹԵԱՆ ԱՐԳԱՍԻՔ

(Փոխադրութիւն)

Մի գիւղի մէջ, խոր գիշերին,
 Դեռ մի պառաւ չի ընած.
 Ծունր է կրկնում նա անկիւնում,
 Ազօթում է առ Աստուած.
 «Ո՛վ Տէր Աստուած, Տէր Արարիչ,
 Ազօթում եմ Քեզ՝ պահել
 Գիւղատէրին մեր՝ շատ երկար,

Երկար օրեր պարզեցի:
Աղքատութիւնն է ստիպում աղօթել:

Գիւղատէրը անցանելով՝

Այս երբ լսեց, զարմացաւ.
«Երևի թէ շատ հարբած է

Այս միամիտ մեր պառաւ»:

Իշխանական իւր քայլերով

Նա պառաւի տուն մտաւ,
Եւ շատ քաղցրիկ ու մեղմ ձայնով
Նա պառաւին այս ասաւ.

«Աղքատութիւնն է ստիպում աղօթել»:

«Այո, պարոն, մի ժամանակ

Ութ կով ունէի իմ գոմում,
Իսկ ձեր պապը, ողորմածիկ,

Մեր արիւնն էր խիստ ծծում.

Խըլեց կովս նա իմ ձեռքից,

Չը նայելով իմ լացին,

Կովս կորաւ, երեխայքս

Ինձ հետ սոված մնացին.

Աղքատութիւնն է ստիպում աղօթել:

Շատ անէծքներ ես թափեցի

Պապիդ վերայ վըշտացած,

Լսեց շուտով և խիստ պատժեց

Նորան կարողն այն Աստուած:

Պապըդ մեռաւ, հայրդ սկսեց

Դառնալ գիւղի մեր իշխան,
Երկու լաւ կովս շուտով խլեց.

Աստուած բարի տայ նորան:

Աղքատութիւնն է ստիպում աղօթել:

Ես ձեր հօրը գիշեր, ցերեկ

Անիծեցի անխափան,

Մինչև նորան, ինչպէս պապիդ,

Շուտով խլեց գերեզման:

Այն ժամանակ եկաք մեր գիւղ

Եւ տիրեցիք դուք շուտով,

Եւ խլեցիք դուք ինձանից

Դարձեալ պարարտ իմ չորս կով.

Աղքատութիւնն է ստիպում աղօթել:

Այժմ, երբ որ դուք կը մեռնիք,

Թողնելով և մի որդի,

Վերջին կովս, նա անպատճառ,

Շուտ կը խլի, կը մորթի:

Ո՛վ Տէր Աստուած, Տէր Արարիչ,

Աղօթում եմ Քեզ՝ պահել

Գիւղատէրին մեր շատ երկար

Երկար օրեր պարզեցի.

Հնա, աղքատութիւնն է ստիպում աղօթել:

ՄԱՐԴՈՒՍ ՎԱՆ-
ՃԱՆԸ

Հատ եղանակին՝
„Հանգիստ իմ անուշ“

Չարչարուիր,

տանջուիր, Մշեցի մշակ,
Կոշտ շալից կարած քո փա-
լանի տակ.
Աչքդ արաասուալից, գէմքդ
մնայ տխուր,

Թափած արտասունքդ լուծեամբ կուլ տուր:
Դնա՛ գլխաբարչ մէյգանից շուտ տուն,
Ա՛խ-վնիս քաշելով գիշերներն անքուն.
Թող սիրտդ մաշեն ցաւերն տրտմութեան,
Երբէք մի սպասիր մարդկանց գթու-
թեան:

Ամենայն տեսակ անվերջ չարչարանք,
Ահա թէ ինչ է մարդս և իր կեանք.

Եւ սրբան դառն արտասունք է թափում
Մահկանացու մարդն երկրային կեանքում:
Մեծ անբաղդութիւնն երկար չէ տևում,
Փիլիսոփաներն այսպէս են ասում.
Իսկ փոքրների վերայ աշխարհում
Յիմարք են միայն ողբում ու լացում:
Կարճ է մեր կեանքը և երբ կը մեռնես,
Տխուր կը նայեն քո սառը մարմինն.
Մի բանի արցունքը թափելուց յետոյ
Պահ կը տան քեզ մութ, սառ գերեզմանին:
Անգութ է երկինքն և վճիռն մահուան,
Աստուած են կանչում թէ հայրն, թէ
տղան.

Արձազանք չկայ առ Տէրն գանգատի,
Իբր ձայն բարբառոյ մէջ անապատի:
Ո՛հ, մի լար, պէտք չեն, պէտք չեն արտա-
սունք,

Համբերիր, ինչպէս կանեն իմաստունք.
Տէրն ինքն է տալիս և ինքն է տանում,
Իսկ դու նորա վերայ գանգատուում ես ո՛ւմ:
Թո՛ղ քնէ հանգիստ մինչ օրն յարութեան
Մոռանայ երկրի աղմուկն անախտան.
Հիւր էր նա երկրիս մէջը աննշան,
Չի զգալ կրած ցաւերն զանազան:
Դու մի տրտնջալ, որ մահն է հոգր.
Թէ իշխան լինիս և թէ թագաւոր,

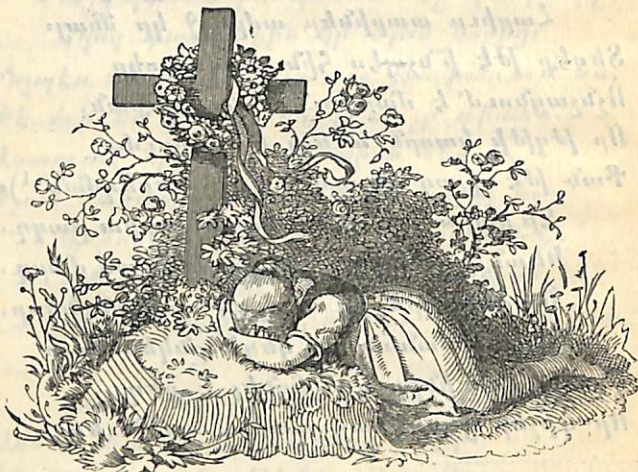
Նա քո գռանը կը չորի մի օր,
 Թէկուզ իրան տաս աշխարհը բոլոր:
 Դու մի տրտնջալ, որ Աստուած մարդուն
 Ստեղծեց հողից թոյլ ինչպէս ես ու դուն.
 Մարդու թօքերը և սիրտը նոյնպէս
 Գործեց թոյլ թելից հաշիայի պէս:
 Թէև Նա պէտք է նոցա շղթայէր,
 Քարից, երկաթից էլ ամուր պահէր,
 Բայց դեռ չը բացուած ծաղկի պէս մարդիկ,
 Թառամում են շուտ և շատ ընտանիք:
 Դու մի տրտնջալ, որ տերևները
 Աշունը ժամանակ թափուում են ծառից.
 Այդպէս են բնութեան մէջ օրէնքները,
 Եկող գարունքին կը ծլեն նորից:
 Ինչպէս մի խեղճ կոյր դու թափառում ես,
 Թէ ուր ես գնում, ինքը էլ չը գիտես.
 Աստուած սիրողին աշխարհս նեղ է,
 Փշոտ ճանապարհ և շատ խոր տեղ է:
 Ամբողջ աշխարհը մի գերեզման է,
 Ամբողջ երկիրը մի մութ տապան է.
 Ուր մարդիկ ոչ բաղդ, ոչ հանգիստ
 ունեն,
 Ամեն բան երկրում շուտով անցնում են:
 Անմահ են միայն խօսքերը բարի.
 Կեանքիդ դառնութիւնն տանր, մի գաղարի.

Ո՛չ որ մինչ ՚ի մահ և ամեն տարի
 Բաղդաւոր չէ միշտ ՚ի մէջ աշխարհի:
 Թէ բաղդ և թէ վիշտ, ողջ անցաւոր են,
 Ամեն բան արագ կորչում, գնում են.
 Ո՞վ կարէ ազատ մնալ այդ բանից.
 Վաղիւն ո՞վ գիտէ, ո՞վ կայ մեզանից:
 Թէ բաղդ և թէ վիշտ, այդ խօսքեր են լոկ,
 Դորա ցնորք են, խաբուսիկ տեսիլ.
 Որոնց հողեղէն մարդկանցից ոչ ոք
 Չի կարող երկար տեսնել կամ լսել:
 Չարմանալի է, որ մի կարճ նամակ,
 Եթէ որ գրէ մարդ մի ժամանակ
 Մի կտոր թղթի կամ քուրջի վերայ,
 Հարիւր տարիներ ամբողջ կը մնայ:
 Տեսէք թէ ի՞նչպէս հին ժամանակը
 Ոչնչացնում է մարդուն մինչ այնքան,
 Որ թղթի կտորն աւելի է ապրում,
 Քան թէ գրող մարդն և իւր գերեզման ¹⁾:
 Չը կայ աշխարհում իսկ ճշմարիտ բաղդ,
 Կեանքը չէ երկար, այ դու թշուառ մարդ.
 Ծածկիր կրճքիդ տակ քո տանջանքները,
 Թող չիմանան քո կեղծ ընկերները:
 Բնութիւնն ինքը սահմանել է բեզ,
 Որ գիշեր ցերեկ աշխատես, տանջուես,

1) Լօրդ Բալթոն

Ճակատագրիդ հետ կռուիր միայնակ
 Քո շարից կարած կոշտ փալանի տակ:
 Անարգ մարդու պէս շրջում ես անտուն,
 Գիշերն անհանգիստ մնում ես անքուն.
 Յոգնիր օրէցօր, տանջուիր չարաչար,
 Թող քո ընկերդ մի պուտ ջուր չը տար:
 Թող անարգ մարդը, որ քեզ բամբասի,
 Եւ թող օրէցօր ոյժդ պակասի.
 Այդ ճանապարհով կը հասնես դու շուտ,
 Քան մենք կը հասնենք ամենքս անշուշտ,
 Կեանքի նպատակին, սառ գերեզմանին,
 Ուր ոչ վիշտ, ոչ ցաւ չկան բնաւին¹⁾։

1901 թ. Քփիսիս.

1) Նադսոն:

ԽՐԱՏ ՀՈՂԱԳՈՐԾԻՆ

Վարիր, հողագործ, վարիր քո հողը,
 Հենց դրա մէջն է քո գանձն ու փողը.
 Վարիր քո կոպիտ, բայց ազնիւ ձեռքով,
 Որ կերակրուես քո աշխատանքով:

Դու ցանիր ոսկեայ հատիկը արտում,
 Երբէք չը պահես երկիւղ քո սրտում.
 Ձմեռը կ'անցնի, գարունը կը գայ,
 Քո ցանած սերմը կը ծլի, վախ չըկայ:

Աշխատանքն է քո հզօր պահապան,
 Դու բնութիւնից սորվի ամեն բան,
 Որը գործում է անխոնջ ամեն օր.
 Աշխատութեան պէս չը կայ բան հզօր:

Դու թռչնից, մկնից մի վախիր երբէք.
 Նոքա բոլորը չեն ուտիլ մէկ մէկ.
 Դու ինչ ես վախում ցանեղ սուրբ մտքեր
 Մտաւօր հողում, որ տան լաւ բերբեր:

Կը գայ ժամանակ, կը ծաղկեն կրկին,
 Անմահ կը մնայ գովեստդ անգին.
 Բայց միշտ դու մնա՛ս քո խօսքիդ հաստատ—
 Ազնիւ, համբերող, վեհանձն և հանդարտ:

Ականջ մի դնիր ամեն յիմարի,
 Բամբաստողը շատ կան 'ի մէջ աշխարհի.
 Մէկ կողմէկ չ'արժէ դոցա դատաստան,
 Սերը սովորին, մոլորին—չոր թան:

1902 թ. Թիֆլիս.

Թ Ա Գ Ա Ի Ո Ր Ե Ի Շ Ա Պ Ի Կ

Աղատ թարգմ. դրաֆ. Լ. Տօլստոյից (Արարելիչնից):

Ժամանակաւ կար մի մեծ թագաւոր.
 Հիւանդանում է յանկարծ նա մի օր.
 Ժողովում է շուտ իւր վեզիրներին,
 Բոլոր իւր խելօք իմաստուններին,
 Եւ խիստ տընքալով ասում է նոցա.
 «Գիտէ՞ք, եղբայրներ, թէ այժմ ինչ կայ.
 «Այս փուչ աշխարհում ամենից վատ,
 Գիտէ՞ք, որ մահն է, ո՛ւմ անեմ գանգատ:
 Ով օր ինձ մահից փրկել կարենայ,
 Ինչ սիրտը ուզի, ինձնից կ'ստանայ:
 Իմ երկրիս կէսը կը տամ ես նորան,
 Անհամար ոսկիք, ակներ պատուական,

Ով գտնէ մի դեղ, փրկարար մի բան,
Որ ես չը մտնեմ մուխը գերեզման:

Իմաստունները ժողով կազմեցին,
Շատ էլ դատեցին, շատ մտածեցին,
Թէ ո՞նց բըժըշկեն այդ թագաւորին,
Ինչպէս օգնական լինեն նեղ օրին:
Ո՛չ որ չ'իմացաւ, չը գտաւ հընար,
Ոչ մի փրկարար—դեղ ցաւի համար:
Միայն նոցանից մի ծեր իմաստուն
Ասաց, կայ հնար փրկել այդ մարդուն.
Եթէ գտնվի մի բազդաւոր մարդ,
Որը չ'ունենայ ոչ հոգս և ոչ դարդ,
Ու հանենք հագի շապիկը նորա,
Որ թագաւորն հագնի իւր վերայ:
Իսկոյն թագաւորն մեր կ'առողջանայ,
Գարձեալ կը նստի իւր գահի վերայ:

Թագաւորն շուտով տուեց հրաման,
Որ իւր երկրի մէջ ամեն տեղ մանգան,
Ինչպէս և լինի, ընկնեն սար ու ձոր,
Գտնեն ու բերեն մի մարդ բազդաւոր:
«Հրամայէ մեզ, ո՞վ բա՛ջ թագաւոր,»
Ասացին. «ծառայ ենք ձայնիդ բոլորս».

Եւ մօտի մարդիկն ճանապարհ ընկան,
Որ շուտ կատարեն այդ խիստ հրաման:
Բայց չը կար ոչ ոք, ոչ ճորտ, ոչ իշխան,
Որ ամեն բանով լինէր բաւական:

Մէկը հարուստ էր, բայց հիւանդ, տկար,
Միւսը առողջ էր, բայց աղքատ—թշուառ.
Մէկը—և առողջ և հարուստ էր շատ,
Բայց կրնն ու որդիք անառակ ու վատ:

Մէկ խօսքով, չը կար մի այնպիսի մարդ,
Որ հանգիստ ապրէր, ու չ'ունենար դարդ:

Մէկ երեկոյեան, օրի մի օրը,
Մինչ դեռ հիւանդ էր մեր թագաւորը,
Նորա մեծ որդին փողոցում տեսաւ,
Որ մի խեղճ որմին այս զրոյցն ասաւ.
«Այսօր բանեցի ես ամբողջ օրը,
Ձեռից չը թողի խովն ու արօրը.
Կ'երթամ, կը նստեմ հանգիստ իմ տանը,
Գեղեցիկ կրնա կը փռի սեղանը:
Ով որ չի եղել կոպիտ գիւղացի,
Նա և չ'զիտէ արժէքը հացի:

Թէև հազուստս է կտաւ, ոչ ատլաս,
 Բայց այդ բանիցը ես չ'ունեմ վնաս:
 Ամենայն բանով լիացած եմ խիստ,
 Բազդը ժպտում է ամեն կողմից միշտ:
 Ոչ ծարաւեմ ես և ոչ էլ սոված,
 Քաղցր կը քնեմ, փառք քեզ, իմ Աստուած.
 Ուրիշ ոչ մի բան ինձ չէ՛ հարկաւոր,
 Ոչ որ ինձ նման չը կայ բաղդաւոր»:

Երբ որ այս զրոյցն վերջացաւ, անցաւ,
 Եւ թագաւորի որդին իմացաւ,
 Ուրախութեանը չափ, սահման չը կար,
 Սկսեց վազել ինչպէս խելագար:
 Իսկոյն հրամայեց՝ այդ մարդուն բերել,
 Նորա հագիցը շապիկը հանել,
 Ու դրա փոխանակ տալ նորան շատ փող,
 Որքան կամենայ, և դաշտեր կամ հող:
 Իսկ այդ շապիկը տալ թագաւորին,
 Որի կեանքը խիստ թանկ է բոլորին:
 Դեսպանները տարան բաղդաւոր մարդուն
 Թագաւորի մօտ, որ էր խիստ անքուն.
 Նորա շապիկը հանել կամեցան,
 Բայց դիտէք ինչպէս սաստիկ զարմացան.

Երբ նորա տեսան, որ մարդն բաղդաւոր
 Ոչ շապիկ ունի և ոչ տակի շոր:
 Նա կեանքից գոհ էր, թէպէտև տկուր,
 Եւ այդպէսներն են միայն բաղդաւոր»:

1902 թ. Թիֆլիս.

Ո Ս Կ Ի Ջ Կ Ն Ի Կ

(Քարդամանութիւն Պուշկինից)

Ա.

Մի ծերունի մարդ և իւր պառաւ կին,
 Հանգիստ ու խաղաղ բնակւում էին
 Երեսուններեք տարի միասին,
 Մի հին գեանատան, մեծ ծովի ափին:
 Մերը ուռւկանով միշտ ձուկն էր բռնում,
 Իւր պառաւ կինն էլ բրթից թել մանում:

Մի անգամ ծերը ծովն ուռւկան ձգեց,
 Ուռւկանն ջրից միայն տիզմ հանեց:
 Նա երկրորդ անգամ ուռւկան ձգեց ծով,
 Դուրս եկաւ ուռւկանն ծովային խոտով:
 Իսկ երրորդ անգամ, երբ ուռւկան ձգեց,
 Մի ոսկի ձկնիկ նա ծովից հանեց:
 Ոսկի ձկնիկը խնդրել սկսեց,
 Մարդկային լեզուով ծերին աղաչեց:
 «Թող ինձ, ով ծերուկ, որ ծովը դնամ,
 Իմ փոխարէն քեզ մեծ փրկանք կը տամ:
 Ինչ սիրտդ ուզի, երբ որ կամենաս,
 Թանկագին գրաւ ինձնից կ'ստանաս»:

Մերը զարմացաւ, սաստիկ սարսափեց,
 Երբ ձուկն մարդու պէս խօսել սկսեց:
 Երեսուններեք տարի ձկնորս էր,
 Ինաւ չէր լսած, որ ձուկը խօսէր:
 Թողեց ծերուկը այն ոսկի ձկան,
 Այս քաղցր խօսքը ասելով նորան:
 «Ոսկի դու ձկնիկ, դնո՛ւ, Տէր ընդ քեզ,
 Քո ազատութեան գինը պէտք չէ մեզ:
 Գնա քեզ համար դու այդ կապոյտ ծով,
 Եւ այնտեղ աղատ լողո՛ւ ապահով»:

Տուն դարձաւ, պատմեց ձկնորս ծերունին
Այս մեծ հրաշքը նա իւր պառաւին.

«Այսօր բռնեցի մի ոսկի ձկնիկ,
Չուկը խօսում էր, ինչպէս մենք, մարդիկ-
Խնդրեց բաց թողնել իրան կապոյտ ծով,
Թանկագին փրկանք ինձ խոստանալով:
Փրկանք պահանջել չը համարձակուեցայ,
Ուրեմն թողեցի, որ ծովը գնայ:
Պառաւը ծերին շատ յանդիմանեց,
Սաստիկ բարկացաւ, յիշոցներ տուեց.
«Յիմար, պարզամիտ, այ դու անասուն,
Առանց փրկանքի ինչո՞ւ եկար տուն.
Նորանից գտնէ նոր տաշտ խնդրէիր,

Մերը կտորած է, — միթէ չգիտէիր»: Ս
կապոյտ ծովի մօտ ծերուկը գնաց.

// Տեսնում է ծովը հանդարտ ծրփծրփաց:
Ոսկի ձկնիկին կանչել սկսեց.

Չուկը լողալով՝ եկաւ հարցրեց.
«Ի՞նչ ես կամենում, ով ալետր ծեր».

Ծերը ողջունեց. պատասխանն այս էր.
«Ողորմիր ինձի, թագուհի ձկնիկ,

Նախատում է ինձ իմ պառաւ կնիկ.
Ինձ, խեղճ ծերունուս, հանգիստ չէ թողնում,

Իւր համար մի նոր նա տաշտ է ուզում:
Մերը կտորած է, էլ չէ պէտքական,

Բայց այդպէս մնալ չուզէ մէկ վայրկեան»:
«Ռու մի վշտանար, ասաց ձկնիկը,

Այսօր կունենայ նոր տաշտ քո կնիկը»:
Գ.

Իւր պառաւի մօտ ծերունին դարձաւ,
Մէկ նոր տաշտ նորա առաջը տեսաւ.

Բայց կլինն աւելի սկսեց նախատել,
Ծեր մարդու գլխին անէծքներ թափելը

«Ծերո՞ւկ, դու անխելք, պարզամիտ յիմար
Ի՞նչ շահ դորանից, որ տաշտ ստացար.

Տաշտն ի՞նչ մեծ վարձ է, ձկան մօտ դարձիր,
Ողջոյն տուր նորան, մի խրճիթ ուղիր»:

Ահա նա դէպի կապոյտ ծով գնաց,
(կապուտակ ծովը էր փոքր ինչ պղտորուած)

Սկսեց կանչել ոսկի ձկնիկին.

Եկաւ ձկնիկը, հարցրեց ծերուկին.

«Ի՞նչ ես կամենում, սով ալեոր ծեր»:

Ծերը ողջունեց. պատասխանն այս էր.

«Ողորմիր ինձի, թագուհի ձկնիկ,

Նախատում է ինձ իմ պառաւ կնիկ.

Ինձ խեղճ ծերունուս հանգիստ չէ թողնում,

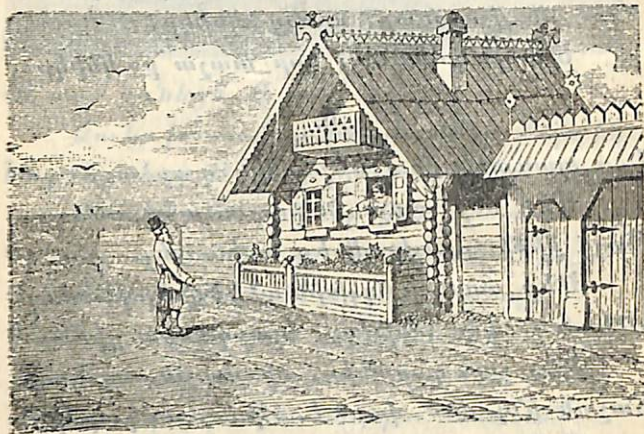
Կատղած պառաւս խրճիթ է ուզում»:

«Տէր ընդ քեզ, գնա՛, ասաց ձկնիկը.

Այսօր կունենայ խրճիթ քո կնիկը»:

Ծերունին գնաց կրկին գետնատուն,

Բայց նորա տեղը տեսաւ մի լաւ տուն.

Իր հին գետնատան հետքն էլ չէ գտնում:

Մեծ զարմանքիցը աչքին չէ հաւատում:

Տեսաւ առջեւ մի տուն պատուական,

Տանիքի վերայ ճերմակ ծխահան.

Աղիւսից շինած սպիտակ պատեր,

Ու կաղնեայ փայտից տաշած մեծ դռներ»:

Պատուհանի տակ պառաւը նստած,

Հայհոյեց մարդուն և յետոյ ասաց.

«Անշնորհ ծերուկ, խրճիթ խնդրեցիր,

Այդ չընչին բանը մեծ բաճառ կարծեցիր»:

Գնա դէպի ծով, գլուխ տուր ձկան,

Ու յայտնիր նորան այս իմ հրաման.

Չեմ ուզում մնալ ազտոտ շինական,

Ուզում եմ լինել հին աղնուական»:

Գ.

Ահա նա դէպի կապոյտ ծով գնաց,

(Բայց կապոյտ ծովը շատ էր պղտորուած)

Սկսեց կանչել ոսկի ձկնիկին,

Եկաւ ձկնիկը հարցրեց ծերուկին.

«Ի՞նչ ես կամենում, սով ալեոր ծեր»:

Ծերը ողջունեց. պատասխանն այս էր.

«Ողորմիր վերաս, թագուհի ձկնիկ,

Խիստ է կատաղել իմ քաւթառ կնիկ.

Ինձ, խեղճ ծերունուս հանգիստ չէ թողնում,

Եւ գեղջուկ մնալ էլ նա չէ ուզում.

Չէ ուզում մնալ ազտոտ շինական,

Ուզում է լինել հին աղնուական»:

«Տէր ընդ քեզ, գնա՛, ասաց ձկնիկը,

Աղնուական է այժմ քո կնիկը»:

Մերունին դարձաւ պառաւի մօտ տուն,
Եւ ինչ է տեսնում: բարձր վերնատուն.

Պատշգամբի մօտ պառաւը կանգնած՝
Ինչպէս մի խաթուն, զուգուած, զար-
գարուած:

Մամոյր բաճկոնակ ունէր նա հագին,
Իլխին գիպակէ գլխարկ թանկագին.

Մարգարիտներով վիզը զարգարուած,
Ոսկի մատանիք մատներին շարած:

Ոտներին ունէր կարմիր կօշիկներ,
Եւ իւր առաջին հյու ծառաներ.

Պառաւը նոցա սաստում, ծեծում էր,
Մագերից բռնում ու քաշըշում էր:

Մերը յարգանքով ասաց իւր կնկան,
«Ողջոյն, տիրուհի, հին ազնուական,

Կարծեմ, որ այժմ գոհ ես, իմ աստղիկ»:
Բղաւեց վերան իւր պառաւ կնիկ,

Եւ հրամայեց, որ գոմում մնայ,
Այնտեղ ծառայէ և իւր մօտ լը գայ:

Ե.

Մի բանի շաբաթ հաղիւ անցկացաւ,
Պառաւ տիկինը կրկին կատղեցաւ.

Կրկին ձկան մօտ զրկեց ծերուկին,
«Շուտով դու կերթաս, ասում է մարդին.

Կողջունես նրան, կասես դու ձկան.
Չէ ուզում մնալ հին ազնուական,

Կամ մի հասարակ, լոկ իշխանուհի,
Այլ կամենում է լինել թագուհի»:

Երբ այս խօսքերը լսեց ծերունին,
Դողաց ու ասաց նա իւր պառաւին.

«Իսպառ գժուել ես, այ իմ չար պառաւ,
Իլխիս դարձել ես մի ճշմարիտ ցաւ.

Դէմքիդ, շարժուածքիդ միթէ չես նայում,
Որ թագուհի էլ ես լինել դու ուզում:

Դէ, բաւական է, այ ազահ բաւթաւ,
Կը ծիծաղեցնես դու բոլոր աշխարհ»:

Աւելի վատթար պառաւը կատղեց,
Մի ամուր ապտակ ծերուկին զարկեց.

«Ինչպէս ես կարող, յանդուգն յիմնր,
Իմ պէս տիկնոջ հետ վիճել կոպտաբար.

Քեզ հրամայում եմ գնալ գէպի ծով,
Թէ կը դիմադրես կերթաս ծեծուելով»:

Դէպի կապոյտ ծովը ծերունին գնաց,
(Տեսաւ կապոյտ ծովը արդէն սևացած)

Սկսեց կանչել ոսկեայ ձկնիկին.
Եկաւ ձկնիկը, հարցրեց ծերուկին:

«Ի՞նչ ես կամենում, սվ ալևոր ծեր.
Մերը ողջունեց, պատասխանն այս էր.

«Պառաւ կնիկս էլի է կուում,
Հին ազնուական մնալ չի ուզում.

Չէ լսում բնաւ ուրիշի խրատ,
Ուզում է լինել թագուհի ազատ»:

«Տէր ընդ քեզ, գնան, ասաց ձկնիկը,
Ազատ թագուհի դարձաւ քո կնիկը»:

Մերը պառաւի մօտ վերագարձաւ,
Առջէն արքունիք, պալատներ տեսաւ.
Տեսաւ իւր կնկան ճաշի վրայ նստած.
Այդ պալատներում թագուհի բազմած:
Իշխանք, ազնիւներ թագուհու համար
Պատուական գինի ածում անդադար:
Սեղանի առջևը պառաւն էր նստել,
Վերան հազար մի կերակուր դարսել.
Պառաւն ուտում էր շատ անուշեղէն,
Անձանօթ բաներ և խմորեղէն:
Չորս կողմում կանգնած խիստ պահապաններ,
Ուտերին բռնած շատ սուր տապարներ:
Երբ աեսաւ ծերը, սաստիկ սարսափեց,
Ոտքերն ընկնելով նորան ողջունեց,
«Ողջոյն բեզ, ողջոյն, ով անեղ դշխոյ,
Խոմբաւական ես քո կեանքից և գոհ:...»:
Պառաւը ծերի վրան չը նայեց,
Միայն պալատից քրչել հրամայեց.
Իշխանք, ազնիւներ շտապով վազեցին.
Ծերին ձեծելով դուրս վռնեցին:
Պանապաններն էլ կանգնած տան շեմքին,
Քիչ մնաց կայնով, որ սպանէին:
Իսկ ժողովուրդը ծիծաղեց վրան,
«Այդ քո պատիժն է, անմիտ, անպիտան,
Թող այս բեզ լինի նոր դաս և խրատ,
Որ չ'յանդգնես ցանել կաււատ»:

Մի քանի շաբաթ հազիւ անցկացաւ,
Պառաւ թագուհին իսպառ կատղեցաւ.
Նա հրամայեց իւր իշխաններին,
Գտնել և բերել շուտ իւր ամուսնին:
Գտան ծերուկին, նորա մօտ տարան.
Կնիկը գոռաց և ասաց նորան.
«Ինչ գէպի ծով, գլուխ տուր ձկան,
Ու յայտնիր նորան իմ այս հրաման.
Չեմ ուզում մնալ ազատ թագուհի,
Ուզում եմ դառնալ ծովի տիրուհի:
Ովկիան ծովերում ուզում եմ ապրել,
Ոսկի ձկնիկին ինձ ծառայ բռնել»:
Չը համարձակուեց ծերը ձայն հանել,
Կամ մէկ հակառակ խօսք նորան ասել:
Դէպի կապոյտ ծով ծերունին գնաց,
Տեսնում է ծովին սև մրրիկ պատած.
Ալիքներն ուռչում, սար էին դառնում,
Աճեղ փոթորիկն գոչում էր, գոռում:
Սկսեց կանչել ոսկի ձկնիկին,
Չուկը մօտ լողաց, հարցրեց ծերուկին.
«Ի՞նչ ես կամենում, ով ալեոր ծեր»,
Ծերը ողջունեց, սիրտն էր անհամբեր-
«Ողորմիր ինձի, թագուհի ձկնիկ,
Հանգիստ չի տալիս ինձ իմ չար կնիկ.
Չէ ուզում մնալ ազատ թագուհի,
Ուզում է դառնալ ծովի տիրուհի».

Ովկիան ծովերում ուզում է ապրել,
 Քեզ էլ ծառայի մի պաշտօն յանձնելք:
 Ձկնիկը ծերին չը պատասխանեց.

Իւր պոչով ջրին նա կամաց խփեց,
 Ու գնաց ծովի խորքում՝ թագ կացաւ,
 Եւ այնուհետեւ էլ չերևեցաւ:
 Երկար սպասեց ծերուկը նորան,
 Բայց ոսկի ձկնիկը չտուեց պատասխան:
 Գլխակոր դարձաւ պառաւի մօտ տուն,

Տեսաւ առաջին դարձեալ գեանատուն.
 Եւ իր պառաւը շեմքումը նստած,
 Իսկ նորա առաջ կօտրած տաշտն ընկած:
 1878 թ. Փրփրիս:

Յ ա ն ո թ. Սյս հէրիաթը հաչերէն լեզուով առաջին
 անգամ թարգմանել է Վամսար Տէր-Նաթիեանցը:
 Հրատ.

«Ազգային գրադարան»

NL0370105

58322

891.99

22-45